

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

DİYANET DERGİSİ

DİNİ, İLMİ, EDEBİ ÜÇ AYLIK DERGİ

NİSAN-MAYIS-HAZİRAN 1987

CİLT : XXIII - SAYI : 2

Ramazanla Gelenler ve Gidenler

Prof. Dr. Ali ŞAFAK

1. GİRİŞ

İslâmın beş temel esasından birisi olan Ramazan Orucu; gerek mahiyeti, gerekse taşıdığı olduğu bir kısım özellikler bakımından, diğer temel ibâdetlerden bir hayli farklılıklar arz etmektedir. Bir kerre, kendisi sırf bedene taalluk etmesi nedeniyle vücûdumuzun bir zekâtı durumundadır. Ayrıca dünya nimetlerinden bir süre için el ve eteği çekme açısından nefislere hakimiyet derecesi, sabır ölçüsünü isbatlama bakımından da bir imtihan alanıdır. Bir ay boyu kısa, ya da uzun günlerde bu sabrı, dayanıklılığı göstermek ise, Allah katında diğer ibâdetlerden farklı bir biçimde mükafaatlandırılmaktadır.

İbâdetlerimiz genelde hep müsbet hareketlerimizle bilinir, o hareketleri yapınca kişi ibâdetini edâ eylemiş olur. Namaz, zekât ve hacc gibi temel ibâdetler böyledir. Oruç ise bunların tam aksine yapılmadığında, tutulmadığında kişinin oruçlu olmadığına hükmedilir. Oruç tutmayan birisi, orucunu yediğinde ancak anlaşılabilir. Değilse anlamak da kolay olmaz. Bu menfi hareketle bilinşi de onun diğer ibâdetlerden farklı bir değerlendirilmeye, çok üstün bir sevaba kavuşmaya Cenâb-ı Hak vesile kılmıştır.

2. ORUCUN ÖNEMİ VE HİKMETİ

Bu konuyu açıklamaya geçmeden önce, birkaç hadis-i şerif mânâsını burada kayretmekte yarar vardır. "Ramazan Orucu geldi mi Allah'ın rahmet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur."⁽¹⁾, "Ey cemaat! Size büyük bir ay yaklaşmaktadır. Bu ay sabır ayıdır. Sabrın sevabı da cennettir. Bu ay yardımlaşma ayıdır. Bu ayda mü'minin cevabı artırılır."⁽²⁾, "Allah (cc), Âdem oğlunun her ameli kendisindir. Yalnız oruç müstesnâ. Çünkü o benimdir. Onun mükafaatını verecek olan da benim, buyurmuştur. Oruç bir kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu birgün olursa o gün kötü bir söz söylemesin ve gürültü çıkarmasın. Şâyet kendisine birisi söğür yahut kavga ederse, "Ben oruçluyum" deyiversin. Muhammedin nefsi kudretinde

(1) Davudoğlu, A; S. Müslim Tercemesi, c. 6, hadis no 2, İst. 1983.

(2) Davudoğlu A; ae. c./sayfa 10.

olana yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu kıyamet günü Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir.”(3)

Şu hadislerden de anlaşıldığı üzere; Ramazan ayı gelince sofrada bir bolluk, müslümanlar arasında bir gönül tokluğu ve kanaatlılık, bazı iş kol- larında diğerlerine oranla daha bir canlılık, halk arasında sosyal dayanışma ve fakir-fukaraya yardım eli uzatmakta bir yarış ve daha neler görülür. Buna karşılık, kötülük yuvaları müşterisizlik nedeniyle genelde faaliyetlerini dur- durmak zorunda kalır, suç ve suçluların sayısında —özellikle inananlar arasın- da— açık şekilde bir azalma görülür, din ile, dîni duygularla alay eden, din- dar toplumların en ufak bir davranışını abartarak veren ve bunları amaçla- rından saptıran yayın organları bu mübârek ayda herkesten daha çok din- darmış görünüm ve yarışına girer, dîni duyguları istismar eyleyerek halka Kur’ân meâlleri, hadis ya da diğer bazı dîni yayınlar sunmaya girişir.

Sabır ayı olarak nitelenen bu ayda gerçekten, açlığa sabır yanında Allah'ın sayısız nimetleri karşısında nefesine hakim olma, her türlü kötü söz ve nefse hoş gelici ama oruca şeklen etki etmeyen birçok eğlence araçlarına karşı duyarlı ve sabırlı olma da bir hayli önem taşır. Ağzından ballar akar, ağzını maddeten ya da manen pis kokulu hale getiren maddî gıdalar ve ke- limelerden uzak tutar. Başkalarına karşı sözüyle de olsa saldırgan olmadığı gibi, içki, sigara vb. geyleleri kullanan birisi ise, o günlerde bunları terketmesi nedeniyle bir süre için oruçlunun âhiretteki ağız kokusu, dünyada iken du- yulmaya, koklanmaya başlar.

Kısacası oruç; rahmete, yardımlaşmaya, beden ve ruh temizliğine, sab- ra ve cennet mükafaatına vesiledir. Bu itibarla çok yönlü önemi olan bir 'badettir. Fert, aile ve toplum planında birçok eğitici, düzeltici, güzele yön- lendirici, kötülüklerden uzaklaştırmacı, iyice yönlendirici hikmetleri, oruç be- beraberinde getirivermektedir. Bu ve benzeri hikmetlerine binaendir ki, seferde bile orucu bırakma yerine tutmak daha evlâdır, denilmiştir. Zira toplum ha- linde bir bütünlük içerisinde bu ayın faziletine, sevaplarına ermek, birlikte girip birlikte beyram etmek daha güzel ve daha anlamlıdır.

3. ORUCUN FAYDALARI

Bir önceki başlık altında bu konu bir ölçüde dile getirilmiş olmaktadır. Oruçla ilgili âyetlere ve hadislerle bakıldığında orucun birçok maddî ve mâ- nevî faydalar taşıdığını görmekteyiz. İlmî, tıbbî ve sosyal açıdan bir hayli araştırmalar yapılmış ve halen de yapılmaktadır. Âyette Allah (cc) “.. Oruç tutmanız, eğer bilerseniz, sizin için en hayırlıdır... Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez...” (el-Bakara, 184 ve 185 den bazı kısımlar) buyurmak- tadır.

Nedir bu hayırlar? Nedir bu kolaylıklar ve kaldırılan güçlükler? Oruçla nefsi terbiye eyleyen kişi, toplumda iyilik yapıcı bir karakter kazanır, top- lumda saldırgan, kuralları çiğneyen, hak-hukuk tanımayan bir varlık olmak- tan tamamıyla uzaklaşır, örnek bir kişi haline gelmiştir. Hayvânî sıfatların,

(3) Davudoğlu A., ae. c. 6, hadis no 163.

duyguların üstüne çıkıp maddî ve mânevî alanda mutluluğa ulaşmasında oruç en önemli bir basamak ve vasıtaadır.

Günümüz tüketici toplumları ve refah düzeyi bakımından oldukça yüksek olan toplumlar daha çok bencil, daha çok tüketmeye eğilim taşıyan ve bu ölçüde de onulmaz sosyal ve tıbbî rahatsızlıkların kol gezdiği bir ortamdır. Moral bakımından yüksek, geçim derdinin ne olduğunu, açlık ve kıtlığın kişiler üzerindeki olumsuz etkilerini tadan toplumlar ve üyeleri ise daha çok diğergâmdır, daha az saldırgan, buna karşılık daha çok müşfikler. Dünya üzerindeki açlar ve tokların oluşturduğu toplumlar arasındaki diyalog kopukluğu şte burada kendini göstermektedir. Açın halini anlamayan tok, açlığı tadmayan varlıklı kişi yoksula ne yapabilir ki? İşte oruç, insan toplumlarında sosyal ve ekonomik dayanışmayı harekete geçirir, güçlendirir.

Oruçlu kişi Ramazan ve diğer aylarda dengeli bir beslenmenin vücudu için ne kadar yararlı, buna karşılık kıt kanaat beslenme ya da obur bir biçimde hayat sürmenin de ne kadar zararlı olduğunu farkederek. Asrımızın mide ve benzeri organlarla ilgili birçok rahatsızlıkları fazla beslenmeden kaynaklanmaktadır. Bu dertlerden kurtulmanın tek çaresi olarak da perhiz, vejeteryan olmak gibi yollar gösterilmektedir. Oysa orucumuz ne güzel bir sağlık kaynağıdır. Hem tedâvi hem de sevap ve rahmetler vesilesidir. Yine oruç sayesinde mutfak harcamaları bir plâna girer, aynı plânlı harcama arzusu Ramazan ayı dışında da bir süre de olsa kişilerde yaşar. Değilse, har vurup harman savuran bir tüketim duygusu, plansız yaşayış kişilerin bütçe açıklarına ve kanunsuz yollara sapmalarına neden olur.

Oruç, nimete şükür yönünden en baş vesilelerden birisidir. Nankörlük, zengin olma hırsı, maddeye aşırı bağıllık gibi kötü duygular yerine müsbet duygular geçmeye, yeşermeye başlar. Herbir nimetin; sağlığın, malın, yiyecek ve içeceğin kıymeti oruçla daha iyi anlaşılır ve hakları bu ayda en yüksek düzeyde edâ edilmeye, şükür ifadeye çalışılır. Gerek Allah'ın gerekse kulların hakkı Ramazan ayında daha çok tanınır, bilinir ve gözetilir. Kul belirli vakitlerde nimetlerden mahrum kalmakla birgün mutlaka bunlardan mahrum kalacağını düşünerek, aczini kavrır ve yaratana teslim olur.

Peygamber (as) "Oruç tutunuz ki, sağlık bulasınız,"(4) buyurmuştur. Vücut ve ruh sağlığının en iyi kaynağı ve koruyucusu, kavratıcısı oruçtur. Oruç ibâdeti ruh ve beden arasında dengeyi kurar, kişisel iradeyi daha da güçlendirir. Kötülöklere sabırla mukâvemetle bulunur. Kötülüğe karşı kötülüğün ancak denk olduğu düşüncesini bırakır. Yine Rasullullah (as); "Her şey için bir zekât vardır. Cesedin zekâtı da oruçtur,"(5) buyurur. Daha önce de belirtildiği gibi malî yükümlölükler yanında bedenî yükümlölükler de hiç şüphesiz vardır ve yerine getirilmesi de nefis, beden ve toplum açısından yararlı sonuçlar doğurur.

4. ORUÇ SEVABINI AZALTICI BAZI HUSUSLAR

Dünyevî ve uhrevî işlerimizin tam değerini kazanabilmek, karşılığını eksiksiz görebilmek ancak bunların gerekli şartlarına uygun olarak yerine ge-

(4) Muttaki el-Hindî; Kenzül-Ummâl, s. 8/s. 450, Halep 1391/1971.

(5) İbnu Mace, savm 44.

tirilmesiyle mümkündür. İşte oruç için bu şartlar; onu bozan, sevabını azaltan hususlardan kaçınmaktır. Bunların neler olduğu, fıkıh kitaplarında ayrıntılı bir biçimde ifade edilmiştir. Burada ancak birkaç aktüel konuya yer verilecektir. Orucun bozulması biçimleri kısaca şöyledir:

a) Oruç, tam bir fiil olarak bozulur; bu durumda hem kaza hem de keffaret gerekir. Bu durum da; kendisinde gıda (besin), ilâç ve lezzet vasfı bulunan, vücûda yararlı bir şeyi yemek veya yutmaktır. Vücut bunlardan besleniyor, direkt olarak yararlanıyorsa ve örfe göre de beslenme olarak adlandırılıyorsa tam bozma söz konusudur.

b) Oruç eksik bir fiil olarak bozulur; vücûda gıda yerine geçen, endirekt olarak besin sayılan bir şeyin yutulmadan mideye veya beyne varması ya da besin hükmünde olmayan bir şeyin yutulmasıdır. Bu tür maddelerin vücûda girmesi durumunda örfe göre doğrudan bir beslenme söz konusu değildir. Mutadın dışında anormal bir şekilde, direkt besin olmayan bir şeyin vücûda girmesi söz konusudur. Bu durumda yalnız kaza söz konusudur.

c) Cima (cinsi temas) durumu; iki türlü meydana gelebilir; birisi tam cima halidir ki, hem kaza hem de keffareti gerektirir. Diğer ise, eksik cima halidir. Dıştan temasla inzal meydana gelmesidir. Böyle durumlarda oruç bozulur yalnız kazası gerekir.

Anılan durumlardan keffaret cezasının doğabilmesi için ayrıca şu ek şartların da bulunması zorunludur: 1. Oruca vaktinde niyyetlenmek, 2. Hasta ya da yolcu (misafir olmak), 3. Orucu zorla bozmamış olmak, 4. Orucu bilerek bozmuş olmak.

Bu temel ölçülerden sonra işte başa gelen durumları değerlendirmek ve sonuçlarını ona göre çıkarmak gerekecektir. Şöyleki; meselâ bir yörede yenilmesi mutad olan bir şeyi yemek, yutmak gibi fiiller orucu bozar hem kaza hem de keffaret gerektirir. Toprak, buğday, ayva, yaprak, ot ve az miktarda tuz vb.leri böyledir. Ama çiğken, hamken veya kuruyken yenilmesi alışkanlık haline gelmemiş, mutad olmamış bir şeyi yeme veya yutma orucu bozar fakat yalnız kazası gerekir. Kuru piring, arpa, tohumluk daneler, çok miktarda tuz ve zeytin çekirdeği gibi.

Demek oluyor ki, geçmişte örfe veya alışkanlığa göre yenilmesiyle yutulmasıyla beslenme olarak nitelenen, gıda sayılan bir şey zamanla mutadın dışına çıkmış, terkedilmiş ise o zaman bu madde yalnız orucu bozucu sayılacaktır. Geçmişte örfe göre gıda veya gıdalanma sayılmayan bir madde de zamanla gıda, besin haline gelmiş, mutad besinlerden sayılmışsa onun da yenilmesi ve yutulmasıyla oruç bozulup hem kaza hem de keffaret gerekecektir. İşte kitaplarda maddeler halinde ayrı ayrı ve ayrıntılı bir şekilde sıralanan diğer pek çok hususlar bu temel kritere dayanmaktadır.

Kaza ve keffareti gerektiren bir şeyle orucu bozulan bir kimse, aynı gün iftardan önce orucu bozmayı mübah kılan bir hastalık meydana gelir, yahut kadın âdet görür veya lohusa olursa kendisinden keffaret cezası düşer. Ancak burada dikkat edilecek önemli bir husus; kişinin kendisi kötü ve ard niyetli olarak hastalığa sebep olmamalı, yolculuğa çıkmamalı. Kişi seferdey-

ken (yolcuyken) orucunu bozarsa yalnız kazası gerekir. Fakat seferi olma-
dan önce kasden orucu bozma durumu tahakkuk eden keffaret cezasını dü-
şürmez.

5. FIDYE VE ISKAT-I SAVM NEDİR?

Müslümanlığın temel ibâdetlerinden yalnız oruç ibâdetinde, bir ibâdet ye-
rine, bir başka edâ biçimi bazan kabul edilmektedir. Âyet ve hadislerde yal-
nızca oruç tutamama halinde fidyeden, bir mâlî harcamadan söz edilmektedir.
Namaz, zekât veya hacc için böyle bir ikâme, yerine getirme şekli yoktur.
Fidye, fedâ etme, birisinin yerine bir başka şeyi edâ etme, yerine getirme de-
mektir. Istılahta ise, fakirin sabah-akşam bir günlük yiyeceği demektir. Bu
yiyecek o yörede mutad olarak bir kimsenin günlük sabah-akşam tükettiği
gıda maddeleri tutarı ya da kendisi olmaktadır.

Oruçla ilgili âyette "... İhtiyarlıktan ya da şifâ ümidi kalmamış hastalıktan
ötürü oruca güç (zorlukla) dayananların fidye vermesi, bir yoksulu doyurması
lâzımdır." (el-Bakara, 184) buyurulmuştur. Burada fidyenin ne olduğu ve kim-
lere verileceği kısaca belirtilmiştir.

Güçsüzlüğü süren ve aşırı yaşlı denilen pîr-i fâniler farz, vâcib ve de-
vamlı tutmak istedikleri nezir oruçlarından herbirisi için fidye verirler. Tu-
tulamıyan oruç borçlarından her gün için verilen fidyenin miktarı; bir sada-
ka-ı fıtır tutarıdır. Bunun miktarı da her yıl değişen fiyatlara göre tesbit
olunur. Fıtır olarak verilecek malın yaklaşık üç kilosu veya bunun para
olarak tutarı o senenin fitrasıdır. Fidyenin hesabında da bu miktar esas alınır.

Fidye veren kimse daha sonra şifa bulsa, oruç tutabilecek bir hale, sağlığa
kavuşsa o zaman tutamadığı oruçlarını tutar. Böyle yapması tercihe değer.
Zira verilen fidye kendisini yalnızca borçtan kurtarır ama orucun mânevî
sevabının tam olarak kazanılmasına vesile olamaz. Bu ancak oruç tutmakla
mümkündür.

Fidye, kendisine zekât verilebilecek fakir ve miskin kişilere verilir. Her-
gün sabah-akşam yedirilebileceği gibi bu gıdaların bedeli de verilebilir. Fidye
bir tek kişiye bir defada verilebileceği gibi birkaç kişiye de paylaştırılabilir.
Fidye verilen kişi, bunu almaya lâyık değilse ya da layık olmadığı biline bi-
line yine de verilmişse, vecibe (ödev) yerine getirilmemiş olduğu gibi alan
da sorumluluk altına girer. Bu ve benzeri nedenlerledir ki, borcun yerine ge-
tirilmesinde kişi, gerekli özeni göstermek zorundadır.

Iskât kelimesi düşürmek, yerinden ayırmak demektir. Iskât-ı savm ise,
hayattayken meşru veya gayr-ı meşrû sebeblerle tutulamıyan ve ölünün zim-
metinde kalan farz ve vacib oruçlara taalluk eden borcun ödenmesi, ödenme-
siyle orucun zimmetten düşürülmesi anlamındadır. Burada da yine her gün-
lük oruca bir fidye vermek gerekir. Fidye ödemekle sağ kişi Allah'a olan
oruç borcundan kurtulduğu gibi, Iskât-ı savmı verilmekle de ölü kişi geride
bıraktığı oruç borcundan kurtarılmış olmaktadır.

Burada kişi, mirasının üçtebirinden, tutamadığını bildiği oruç borçlarının
düşmesini sağlamak amacıyla orucun ıskatını vasiyyet eyler. Böylece verilecek

fidye nedeniyle fikirlerin hoşnudluğu kazanılacak ve Allah (cc) dan, ölünün affı ümidi temin edilmiş olacaktır. Vasiyyette bulunmayan ölünün ıskatı savmını varisi veya bir başkasının yerine getirmesi de caizdir. O nedenledir ki, oruç borcu olanın bunu iyi düşünüp sağlığında bu borcundan kurtulmaya çalışmalı ya da vasiyyette bulunmalıdır. Ölen kişinin malının üçtebiri vasiyyette bulunduğu oruç fidyelerinin edasına yetmezse artık hesabı Allah'a kalmıştır. Bugün uygulamada karşılaşılan ıskat-ı savm ve ıskat-ı salat nasıl oluyor, nasıl açıklanabilir konusunun fikhî geçerlilik ve açıklamasını en iyi onu yapanlara sormalıdır. Fiilen kaç tane fidye veriliyorsa kişi o kadar gün oruç borcundan kurtuluyordur. Namazlar için verilen ıskat ise kişinin namaz borcunu düşürür diye kesin bir kural yoktur. Ancak halisâne bir temenni vardır.

6. FITIR SADAKASI

Halk arasında, dilimizde; fitre, fitra, sadaka-ı fitır gibi adlarla anılan bu mâlî vecibe lügatte, yaratılış, yaratılıştaki sağlıklı, temiz durum, orucu açmak, Ramazan ayını tamamlamak anlamlarınadır. Sadaka terimi ise, doğrulamak, haklı sarfta, harcamada bulunmak, bir şeyi harcamak anlamlarınadır. Fıkıhta ise; Ramazan ayını yaşama, onun ecir ve mükafaatına, bereketine kavuşmanın bir şükrân ifadesi olarak verilen bir mal, bir harcamadır. Ramazanın sonuna yetişen ve temel ihtiyaçlarından başka en az nisab miktarı (yaklaşık 80 gr. altının kıymeti tutarı) bir malı bulunan hür, müslüman için vacib türünden bir sadakadır.

Fıtır Sadakası, hicretin ikinci yılında vacib kılınmıştır. Bunu yerine getiren kişi yoksullukla karşılaşmaz, aksine muhtaçların bir kısım malî ihtiyaçları da karşılanmış olarak hep birlikte eşit refah düzeyine yaklaştırıcı, millî gelirden yoksulların da az da olsa payını almış olarak Bayrama girmeleri sağlanmış olmaktadır. Verene göre az bir miktar olan bu yardım, alana göre oldukça önemlidir. Aslâ küçümsenmemelidir. Fitre sâyesinde ramazanda işlenilen bazı günahlar da affa uğrar.

Hız. Muhammed (as) bir hadisinde "Fıtırası ödenene kadar oruç, kul ile Rabbi arasında askıdadır. Fitra verince o, Rabbi katına yükselir, kişinin amel defterine yazılır."⁽⁶⁾ buyurur. Bu hadise göre mektupla pul arasında ilişki ne ise oruçla sadaka-ı fitır arasındaki ilişki de öyledir. Bu vecibe de yerine getirilirken niyyet gerekir. Bazı fıkıh mezheplerine göre, Zengin olan çocuk ve delinin malından da fitra ödenir. Bayram sabahı namazından önce ödenmesi faziletlidir. O vakitten sonraya kalmışsa bile mükellef kimselerce, yine borcun ödenmesi gereklidir.

Baş tarafta tanımında da belirtildiği gibi sadaka verecek kişi, temel ihtiyaçları dışında belirli bir miktar malvarlığına malik olmalıdır. Aslî ihtiyaçları dışındaki bu malların çoğalan, gelir sağlayan cinsinden olması şart değildir. Ev, tarla ve benzeri mallar da mükellefiyetin hesabında gözönünde tutulur. Ayrıca nisabın üzerinden bir kameri yılın geçmesi, yillanması şart değildir. Ramazan ayında o nisaba malik bulunmak yeterlidir. Bu fikrin delili ise; "Sadaka-ı fitır vererek bugün muhtaçları muhtaçlıktan kurtarın."⁽⁷⁾ hadisidir.

(6) Muttaki el-Hindî, ae. c. 8/s. 522.

(7) Buharî, zekât 18. Dârimî, zekât 18. Müsnedü Ahmed c. 2/s. 501 vs.

Fitre verilecek mallar, maddeler, temel gıda maddeleri, günlük hayatta ençok tüketilen maddelerdir. Ülkemiz açısından konu her yıl, illerdeki müftülüklerce tesbit edilmektedir. Mevcut verilere göre, buğday, arpa, buğday ve arpa unu, kuru üzüm, peynir, patates vb.leri ülkemizde fitre için esas kabul edilmelidir.

Gıda maddelerinin seğim ve tesbitinde amaç; muhtaç kişinin en az bir günlük iki öğüne yetecek kadar zarurî ihtiyacını karşılamaktır. Buna göre de her mükellef günlük hayatında evinde en çok hangi gıda maddesini tüketiyorsa ondan 1 Sa' (ölçek) verecektir. İsteyen kişi bu maddeyi aynen verir, isteyen de günlük satışbedeli ne kadar tutuyorsa onu verir. 1 Sa' ise, yaklaşık 2920 gr. eder. İşte günümüzde kişi başına fitre miktarı, temel gıdaların herbirisinden yaklaşık 3 Kg. veya bunun bedelidir. Hangisini tercih edeceği konusu kişinin kendisine aittir. En az miktar budur, fazlası mükellefin takdirine bağlıdır. Burada şunu belirtmekte yarar vardır. Peygamber (as) zamanında ve ondan sonraki devirlerde fitre verilen temel gıda maddeleri; hurma, üzüm, arpa, buğday, un ve benzeriydi. Bugün ise içinde yaşadığımız toplumda temel gıda maddeleri bunlar kadar bunların dışındakilerdir de. İşte hesaplama da gerek müftülükler, gerekse mükellefler bu durumlarını gözönünde bulundurmalıdırlar ki, ibâdetten beklenen sevap tam olarak elde edilsin.

Fitre verme mükellefiyeti bulunmayan her gerçek kişi (insan) müslümana fitra verilir. Bir kimse usûl ve furuundan birisine fitra veremez, koca karısına fitra veremez. Fitre verecekler, öncelikle yakın çevresinden başlayarak uzaklara doğru muhtaç kişilere fitresini verir. Yakın çevrede, akrabalar arasında fitreye muhtaç birisi varken uzaklara gitmek yerinde değildir. Müslüman, iyi ahlâk sahibi, aldığı helâl yolda harcayacak kişilere vermek gerekir. Bir ailenin yetişkin, ahlâklı çocuğuna zekât verilebileceği gibi fitre de verilir. Fitra verilirken "Kimin fitresi olduğu, hangi yılın ramazanının fitresi olduğu" kalben ve zihnen belirlenmeli ve ona göre teslimi, devri yapılmalıdır. Kişilerin teker teker refaha erdiği toplumlarda sosyal refah ve kalkınma da kendiliğinden gerçekleşmiş olur. Âyette; "Sadakaları açıkca verirsiniz o ne güzel, eğer onları yoksullara gizlice verirsiniz sizin için daha hayırlıdır." (el-Bakara 271) buyrulur.

7. RAMAZAN VE İTİKAF

Ramazan ayında yaşanan durumlardan, yerine getirilen ibâdetlerden birisi de İtikaf'dır. Kelime olarak bir şey üzerinde sabretme, bekleme mânâlarındadır. Fıkıh terimi olarak ise, ibâdet amacıyla bir kimsenin bizzat kendisinin bir camide veya bir ibâdet yerinde, belirli bir süre devamlı bulunmasıdır.

İtikafa genellikle ramazanın son on gününde girilmesi sünnettir. İtikafa giren kişinin oruçlu olması lâzımdır. Kadınlar için itikâf yeri kendi evinin bir odasıdır. Bu ibâdet de Kitap, Sünnet ile sabittir. "Mescidlerde itikafı seçtiğinizde kadınlara yaklaşmayınız. Bu hükümler Allah'ın yasak sınırlarıdır." (Bakara 187). Hz. Aişe (ra) de Peygamberimizin itikafı hakkında şöyle buyurmuştur. "Rasulullah (as) ramazanın son on gününde itikafa girerdi. Bu âdeti vefatlarına kadar devam etti. İrtihalinden sonra zevceleri itikaf etmişlerdir."⁽⁸⁾

(8) Miras, Kâmil; Tecrid Tercemesi, c. 6, hadis no: 952, 6. baskı, Ankara 1982.

Gereği gibi yerine getirilen itikâf, faziletli ibâdetlerden birisidir. Çünkü kalbler bir süre için de olsa dünyadan uzak kalarak Allah'ın evinde, mes-cidlerde, ibâdet yerlerinde Cenâbı Hakdan başka bir şeyle meşgul olmamak-tadır. Böylece mutekif (itikafa giren kişi) Allah (cc) a daha fazla yaklaşma imkânı bulmuş, adetâ Hak Teâlânın misafiri olmuştur. Günümüzde vücûd ter-biyesi, beden ve moral eğitimi bakımından birçok kişiler, uzak doğu dinle-rinin bazı perhiz ve yoga yöntemlerini araştırmakta günlerini, aylarını sırf bu iş için ayırmakta, incelemeler yapmaktadır. Belki de ta oralara, bir kısım ne olduğu bilinmeyen şeyleri incelemeye gitmektedir. Oysa işte müslümanlı-ğın orucu ve işte itikafı böyledir. Yap ve sayısız sevaba erig.

İtikâfın dînî hükmü bakımından çeşitleri;

a) Vacib olan itikâf; şartlı veya şartsız olarak nezredilen, adanan iti-kaflardır.

b) Sünnet olan itikâf; kifâye yoluyla bir müekked sünnettir. Ramazan ayının son on gününde yapılan itikaftır. Bir meskûn mahalde bir kişi tara-fından yerine getirilince sorumluluk diğer müslümanlardan kalkar ama ka-zanılan sevab yalnızca itikâfa giren kimseye aittir.

c) Müstehab olan itikâf; vacib ve sünnet itikaflardan başka, ramazan dışında ibâdet maksadıyla yapılan itikâflardır.

Görülüyor ki, müslümanın, Rabbına karşı daha çok konsantrasyonunu sağ-layan, daha çok yönelmesine imkân veren, dünyadan uzaklaşıp Rabba yönel-ten ibâdet itikaf olmaktadır. Burada namaz-oruç-dua-tefekür-dünyadan ilişki-yi kesip yoğun bir ibâdet ortamında yaşama sözkonusudur. Sürekli bir mağara kayatı, sürekli bir perhiz, sürekli şekilde bir tek gıda ile beslenme diye bir şey müslümanlıkta aslâ söz konusu değildir.

İtikafa giren kişi güzel elbiselerini giyerek kokular sürünerek itikâf ye-rine çekilir. Mutekif hayır söz söylemeli, Kur'ân, hadis, peygamberlerin ha-yatlarıyla ilgili eserleri okumalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi itikâfa niy-yetlenen kişi camide veya bu hükümde bir yerde ibâdete başlar. Cemaatle na-maz kılınan herhangi bir yer de olabilir. Vacib olan itikâfta oruçlu olunma-lıdır.

8. SUÇLAR ÜZERİNE ETKİSİ BAKIMINDAN

Yazımızın başında da belirtildiği gibi, ramazan geldiğinde kötülükler ka-pısı kapanmakta, rahmetler, güzellikler ve her türlü sevap kapıları açılmak-tadır. Pek tabii buralardan girmeye aday olanlar için durum böyledir. Ama Ramazandan, anlamından, orucun ne olduğunu takdirden uzak ve âciz olan-lar için durumda bir değişiklik olmamaktadır.

Ramazan orucunun suçlar ve suçlular üzerine etkisini yıllar önce yine Diyânet Dergisinde istatistiklere dayalı olarak anlatmaya, ifadeye çalışmış-tık. Ondan sonra günümüze kadar durumda bir değişiklik olup olmadığını yine istatistiklere göre tesbite çalıştık. Ne var ki, 1973-1977 istatistiklerinde yal-nızca cezaevine girenler ve çıkanların aylara göre dökümü var, suçların ay-lara göre miktarını gösteren listeler yer almamaktadır. Ondan sonraki yıllar-da ise işlenen suçlar ile cezaevine giren ve çıkanların aylara göre listeleri hiç yer almamaktadır. Yalnızca giren ve çıkan açısından bile diğer aylara oranla bir azalma söz konusudur.

Şöyleki ;

Aylar		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Gen. Top.													
1974 giren :	25995	3116	2511	3102	3216	1845	1027	1029	1361	1652	1739	2628	2738
1975 giren :	45247	3692	3735	3723	3683	3568	3517	3648	3354	3611	3868	4449	4326
1976 giren :	50469	5061	4756	5244	4320	3928	3629	3974	3784	3387	3974	3719	4616
1977 giren :	36271	3557	3471	3418	2749	2466	2467	2629	2656	2716	3063	2644	3983

Bilinmiyen miktarlar : 1974 de 31, 1976 da 77,
1975 de 73, 1977 de 452

Ramazan ayı ise, 1974 de Eylülde, 1976 da Ağustos-Eylülde
1975 de Ağustos-Eylülde 1977 de Ağustosta idi.

Bu durumda yalnızca cezaevine girenler açısından bile bu VIII ve IX. aylarda cezaevine girenlerin sayısında diğer aylara göre bir ölçüde azalmanın olduğu görülür.

Meseleye intiharlar açısından bakılacak olursa durum şöyledir;

Aylar	meçhul		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Gen. Top.														
1974	618	—	28	52	67	55	60	56	57	62	43	38	48	42
1975	788	2	60	46	82	74	68	81	95	66	62	52	46	54
1976	829	1	50	46	77	84	80	79	84	80	79	65	50	54
1977	824	2	68	73	84	79	83	86	86	59	62	63	52	27

Ramazan ayı 74'de Eylül (IX)'de, 1975 de Ağustos (VIII-Eylül IX) de
1976 da Ağustos-Eylülde
1977 de ise Ağustosta idi.

Bu durumda intiharlar açısından meseleye bakıldığında burada daha çok mevsimlerin etkisi olmakta, aylara göre bir mukâyese yapma isabetli bir sonuca ulaştırmamaktadır.

Aylara göre boşanmaların tesbit edilebildiği yıllardaki istatistikler ise şöyledir :

Aylar		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Gen. Top.													
1973	10737	861	931	1071	1054	989	852	681	623	489	412	313	2461
1974	11547	859	938	1136	1097	1052	892	738	603	551	448	426	2809
1975	12926	779	1150	1355	1315	1113	981	822	732	567	517	439	3155
1976	14732	1419	1230	1490	1275	1220	1279	1172	876	1410	1138	1200	1023

Boşanmayla ilgili bu istatistikî verilere göre, genellikle yaz aylarında ve özellikle de Ramazan ayının rastladığı aylarda boşanmalar ve boşanma davalarında önemli derecede bir azalma görülmektedir. Zira 1973 de Ramazan Eylülde 1975 de Ağustos-Eylülde, 1974 de Ramazan, Eylülde, 1976 da yine Ağustos-Eylülde idi.

Bu ayların rakamlarına bakınca diğer aylara göre bir hayli düşüş görülmektedir. Gerçi bu sayılara bir de adli tatilin de etkisi olabilirse de açılan dava bakımından tatilin önemli bir role sahip olduğu tartışmalı sayılabilir.

Devlet İstatistik Enstitüsü verileri ile konumuza yaklaşış ancak bu kadardır. Daha sağlıklı bir sonuç ortaya koymaya, eldeki istatistikler yetersizdir. Ancak 1970'li yılların Diyânet Dergisi sayısındaki yazımızda bu konuya daha iyi bir sağlıklı yaklaşımında bulunulmuştur. Varılan netice odur ki, dîni suurun, yaşayışın daha canlı olduğu günler ve aylarda, Ramazanlarda cürüm ve kabahat türünden suçlarda bir hayli azalmalar görülmekte, gazeteler bile bu ayda genel havaya uygun olarak sütunlarını cinâyetler, seksî konular yerine dîni konulara tahsis etmektedir. Onların bu tutumunu değerlendirmek, belki ekonomik ve sosyal gerekçelerle olabilir. Ama kitlenin genel arzusu o yönlerde olduğundan, bu genel arzuya hiç şüphesiz onlar da ayak uydurmak zorunda kalmaktadır.

SONUÇ

Buraya kadar açıklanan konulardan da anlaşılacağı üzere Ramazan ayında, kitleleri kemiren bir kısım kötülükler gitmekte, onlara son verilmekte, iyiliklerde, yardımlaşmalarda, dîni yaşayışlarda bir canlılık görülmektedir. Evet cennet kapılarının açılmasının, cehennem kapılarının kapanmasının yer yüzündeki görünümü hemence mümkün olmaktadır. Âhiretin tarlası dünyada bunları görmek mü'minleri mutlu kılmaktadır. Yine Ramazanda yerine getirilen bazı ibâdetlerimizi lâıkiyla, kusursuz yerine getirmek istiyorsak bazı davranışlarımızı mâlî ve bedenî ibâdetlerimize dikkat etmek zorundayız. Özellikle, orucu bozan maddeler, fidiye, iskât,ı savm ve fitra, itikaf bunların başında gelmektedir. Ancak gösterilecek böyle özen sayesinde kitlelerde şaîr-i İslâmın yaşatılması mümkün olur. Yalnızca görenek halinde, taklîdî bir yaşayış biçimi değil, suurlu, anlamlı bir hareket tarzı bize daha çok yakışmaktadır. Gönü İslâma yeni ısınanlar da elbette kararlarını bizim davranış biçimlerimize göre vereceklerdir.

KAYNAKLAR

- İbnu Âbidîn, c. 2/365-449, 2. baskı, Mısır 1386/1966.
Zeylaî, Tebyiyü'l-Hakayık, c.1/306-312, Beyrut 1313.
Mehmet Zihni Efendi, Nîmet-ı İslâm, c.2/2-116, Diyarbakır Ofset Baskı.
Cürcavî, Hikmetü't-Teşri cüz 1/194-240, 5. baskı, Kahire 1381/1961.
Yazır, Elmalılı Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, c. 1, Bakara sûresi âyet 183-187, tefsiri, İstanbul 1960.
Kardavî, Fıkhu'z-Zekât, c.2/s. 915-993, 6. baskı Beyrut 1401.
Şafak, Ali, "Altın ve Gümüş Fiyatları Karşısında Zekât-Sadaka-ı Fıtır ve Kurbanın Edası", İslâm Medeniyeti Mecmuası, 1968/sayı 8, sayfa 18-22, İstanbul.
Münip Yeğin ve arkadaşları; "İslâmî Oruç Üzerine Biyokimyasal Bir Araştırmanın Sonuçları", Ata. Üni, Diş Hekimliği Fakültesi Yıllığı, sayı 4, Erzurum.
Devlet İstatistik Enstitüsü, Adalet, İntihar ve Boşanma İstatistikleri.